

การจัดทำแผนที่มรดกสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ชุมชนท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี

Cultural Heritage Atlas Vernacular Architecture at Tha Mai Communities

Chanthaburi Province

พรจิต พิระพัฒน์กุล

Pornchit Perapatanakul

คณะวิศวกรรมศาสตร์และสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก วิทยาเขตอุเทนถวาย

Faculty of Engineering and Architecture, Rajamangala University of Technology Tawan-ok, Uthenthawai Campus

E-mail : Aj.Pornchit@gmail.com โทร. 0-2252-7029 ต่อ 28

บทคัดย่อ

การวิจัยในหัวข้อเรื่อง การจัดทำแผนที่มรดกสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ชุมชนท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี เป็นการวิจัยเชิงสำรวจและเก็บข้อมูลภาคสนามทางสถาปัตยกรรม จึงเป็นการศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบทางสถาปัตยกรรม วัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและองค์ประกอบของอาคารพื้นถิ่นในเชิงสถาปัตยกรรม ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคารพักอาศัย อาคารเรือนค้าขาย กับความเป็นอยู่ของชุมชนและวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น มีขอบเขตของโครงการวิจัย รวบรวมประวัติความเป็นมา วิวัฒนาการ พัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของย่านตลาดท่าใหม่ ศึกษารูปแบบและองค์ประกอบของสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่า โดยการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ เช่น เอกสารจากแหล่งต่าง ๆ ศึกษารายละเอียดทางสถาปัตยกรรมของอาคารที่เลือกเป็นกรณีศึกษา สำรวจและรังวัดทางสถาปัตยกรรมของอาคารที่มีคุณค่า ด้านรูปแบบอาคาร วัสดุ สภาพอาคาร จำนวนชั้น พื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร จัดทำประวัติ บัญชีรูปภาพและแผนที่ของอาคารที่มีคุณค่าชุมชนท่าใหม่ เพื่อระบุคุณค่าและความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ทั้งรูปธรรมและนามธรรมที่สำคัญและมีคุณค่าของชุมชน เพื่อจัดทำแผนที่มรดกสถาปัตยกรรม/วัฒนธรรมที่มีคุณค่าของชุมชน เพื่อสร้างเครือข่ายในการทำงานร่วมกัน โดยศึกษาบทบาทของกลุ่มสังคม ชุมชน และกลุ่มผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับการรักษามรดกทางวัฒนธรรม สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดทำรูปแบบสถาปัตยกรรมอาคารที่มีคุณค่าของชุมชน

มีขั้นตอนวิธีการดำเนินการวิจัย การศึกษาภาคสนาม โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนหลัก ได้แก่ การสำรวจภาคสนาม การสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์ เก็บข้อมูลโดยการสำรวจสภาพทางกายภาพของอาคารพักอาศัยจากภาพถ่ายและแผนที่ นำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ โดยวิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพ ความเหมือนและความต่าง วิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย รวมทั้งเอกลักษณ์ของอาคารที่มีคุณค่าต่อการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น พบว่า ชุมชนท่าใหม่ได้เริ่มก่อตั้งเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ เมื่อประมาณเกือบร้อยปี ชาวบ้านที่อยู่ในท้องถิ่นนี้ นอกจากเป็นคนในท้องถิ่น ก็ยังมีผู้อพยพมาจากตำบลใกล้เคียง และท้องถิ่นอื่น ๆ อาชีพหลักเป็นการค้าของป่าและทำประมงเท่านั้น ซึ่งขณะนั้นชุมชนหนาแน่น และมีความเจริญเกี่ยวกับการค้าขาย โดยเฉพาะทางเรือ อยู่ที่ตำบลบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ซึ่งอยู่ห่างจากตำบลท่าใหม่ประมาณ 12 กิโลเมตร ระยะต่อมาได้มีชาวจีนเข้ามาแสวงโชคลาภในแผ่นดินไทยมากขึ้น ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานทำการค้าขายทางเรือรับส่งสินค้าโดยตรงจากกรุงเทพฯ และหัวเมืองชายทะเลอื่น ๆ โดยไม่ต้องอาศัยบางกะจะ เป็นทางผ่านสินค้าเหมือนเช่นเคย เพราะตำบลท่าใหม่มีท่าเรือแห่งใหม่ก็ได้ชื่อว่า “ท่าใหม่” มาจนปัจจุบันนี้

รูปแบบและองค์ประกอบของอาคารพื้นถิ่นในเชิงสถาปัตยกรรมจากการสำรวจรูปแบบการตั้งถิ่นฐานและลักษณะทางสถาปัตยกรรมของชุมชนท่าใหม่ พบว่ามีอาคารที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่า จำนวน 25 ชุด โดยอาคารส่วนใหญ่อยู่ในแนวถนนศรีนวดติตถ์ ถนนคาทอลิก ประเภทอาคารในชุมชน อาคารเรือนแถวไม้ชั้นเดียว ที่ยังคงสภาพเดิมในเรื่องของวัสดุอาคาร ใช้บานเฟี้ยม และหลังคาสังกะสี อาคารเรือนแถวไม้สองชั้น เป็นกลุ่มอาคารที่คงลักษณะดั้งเดิม มีการปรับเปลี่ยนวัสดุบางส่วน หลังคามุงสังกะสี ทรงปั้นหยา และทรงจั่ว อาคารเรือนแถวเดี่ยว รูปแบบสถาปัตยกรรมเขตร้อนที่ยังคงรูปแบบมีช่องแสงและเพื่อใช้ระบายอากาศ มีชายคายื่นยาวเพื่อป้องกันแสงแดด ความสัมพันธ์ระหว่าง

รูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคารพักอาศัย อาคารเรือนค้าขาย กับความเป็นอยู่ของชุมชนและวิถีชีวิตและวัฒนธรรมในท้องถิ่น ส่วนเรื่ององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม ในเรื่องของ ช่องแสง ช่องระบายอากาศ เป็นลักษณะของสถาปัตยกรรมเขตร้อน ที่มีลวดลายสวยงาม บานเพ็ญ ผนังไม้แนวตั้ง

จากการสำรวจอาคารที่มีคุณค่าอาคารที่มีคุณค่าย่านชุมชนท่าใหม่ มีอาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม โดยอาคารส่วนใหญ่เป็นอาคารเรือนแถวไม้ เรือนค้าขาย ใช้สำหรับการอยู่อาศัยและประกอบอาชีพค้าขาย โดยยังคงรูปแบบของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นดั้งเดิม การตั้งถิ่นฐานโครงสร้างของหมู่บ้าน เป็นแบบการรวมกลุ่มตามกลุ่มชาติพันธุ์ ที่เป็นโครงสร้างผังเมืองแบบศูนย์กลาง มีศาสนาสถานตามกลุ่มเชื้อชาติ ได้แก่ กลุ่มคนจีน จะเห็นได้จาก มีศาลเจ้า กลุ่มคริสต์ศาสนิกชน จะเห็นได้ว่ามีโบสถ์คริสต์ ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงกลุ่มชาติพันธุ์ ที่ยังคงสืบทอดประเพณี วัฒนธรรม

ผลการวิจัยสามารถเป็นข้อมูลหลักฐานเพื่อปกป้องรักษามรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป เพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้มรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าให้แก่เยาวชนรุ่นหลังได้เข้าใจถึงวิถีชีวิตในอดีต เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการต่อยอดในการศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม โบราณคดี และข้อมูลที่ได้รับจะเป็นประโยชน์สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการวางแผนดำเนินการอนุรักษ์ย่านชุมชนท่าใหม่อย่างเหมาะสมต่อไป

คำสำคัญ : สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ชุมชนดั้งเดิม ชุมชนท่าใหม่ การอนุรักษ์ พัฒนายั่งยืน

Abstract

“Mapping Local Architectural Heritage at Ta Mai Community Chantaburi Province” was the research about studying survey and collecting architecture field information to obtain architecture form information. The purposes of this study were: 1) to study form and the structure of the local building in terms of architecture, 2) to study about relation between residential and commercial building architectural form and community being, life and local culture, by collecting history, evolution, and Ta Mai community’s development. Studying value architecture form and constructor by collecting secondary information from various sources. Studying case-study building was conducted by surveying and measuring in the building in term of forms, materials, conditions, floor number and using space in the building. The building profile, album picture and map in the Ta Mai Community were performed to identify historical value in both concrete and abstract ways which had value to the community. The researcher mapped the valuable architectural/cultural heritage of the community to create a collaborative network. The study reviewed social groups, communities and interest groups related to cultural heritage preservation and created a participatory process in the formulation of community valuable building architectures.

Research methodology was field study which divided into 3 parts: 1) field survey 2) observation and 3) interview. The physical condition of the residential buildings was collected through photographic surveys and maps, and then categorized the information by analyzing physical structure; similarity and difference, according to the research purposes, including the building identity that is valuable to local architecture study.

The research showed that a hundred years ago, “Ta Mai Community” was just a little community. The people who lived here were both original and moved from nearby community and other community. Main occupation in this community was forest product trading and fishery. In that time, the community was abundantly overcrowded and had a growth in trading, especially fishery. In the Bang Ka Ja district, Meuang, Chan Tha Bu Ri, which located far from Ta Mai community about

12 kilometers. Later more of Chinese people were coming in Thailand and settled down doing trading from Bangkok and other sea province without passing Banh Ka Ja district like before because Ta Mai district has named “Ta Mai port” until present.

The form and structure of the local building in architectural, after the survey of settlement pattern and the architectural form of Ta Mai Community, was found out that there are 25 series of valuable architecture on Sri Na Wa Dit Road and Catholic Road. For the details in architectural of building in the community is found out that single floor wooden buildings are still remain in materials. Using Folding doors and galvanized iron roofs. The double floors wooden buildings were modified some material. Using galvanized iron hip and Gable roof. The single floor wooden building is tropical architecture form which still have lay light for ventilation. There is also eaves to protect form sunlight. The relation between architecture form of residential and trading buildings and people living and local culture. And for the lay light and vents are tropical architectural form which have a beautiful design, folding doors and wooden vertical wall.

After the survey of the valuable building in Ta Mai Community, there are many architectural valuable buildings, most of it are wooden building, trading building and living-trading building. Those building are still remaining the original form of local architecture. The settle structure of the community is the ethnic aggregation which, following the city plan, the central of the town are religious places of each ethnic. Including Chinese people; shrine, Christian; Christ church, which shown that these ethnic’s culture is still inherited.

The research’s result can be used as the information to protect cultural heritage to make valuable cultural heritage learning resources for young generation to understand living in the past. And also, can be the basic information to study history, architecture and archeology. Moreover, this information is useful for agency who has responsibility on protecting and reserving Ta Mai Community to use properly in the future.

Keywords : vernacular architecture, aboriginal communities, Tha Mai community, conservation sustainable development

1. บทนำ

เทศบาลเมืองท่าใหม่ เริ่มก่อตั้งเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ชาวบ้านที่อยู่ในท้องถิ่นนั้นนอกจากเป็นคนในท้องถิ่น ก็ยังมีผู้อพยพมาจากตำบลใกล้เคียง และท้องถิ่นอื่น ๆ อาชีพหลักเป็นการค้าของป่าและทำประมงเท่านั้น ซึ่งขณะนั้นชุมชนหนาแน่น และมีความเจริญเกี่ยวกับการค้าขาย โดยเฉพาะทางเรือ อยู่ที่ตำบลบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ซึ่งอยู่ห่างจากตำบลท่าใหม่ ประมาณ 12 กิโลเมตร ต่อมาได้มีชาวจีน ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานทำการค้าขายทางเรือรับ ส่งสินค้าโดยตรงจากกรุงเทพฯ และหัวเมืองชายทะเลอื่น ๆ โดยไม่ต้องอาศัยบางกะจะ เป็นทางผ่านสินค้าเหมือนเช่นเคย เพราะตำบลท่าใหม่มีท่าเรือแห่งใหม่ก็ได้ชื่อว่า “ท่าใหม่” มาจนปัจจุบันนี้

เมื่อความเจริญได้ก่อตัวมากยิ่งขึ้นประชาชนทั่วสารทิศได้อพยพหลั่งไหลเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพิ่มมากขึ้น การค้าขายก็พลอยเจริญตามขึ้นมา ทำให้ท่าใหม่เป็นศูนย์กลางของย่านการค้าในแถบนั้น และกลายเป็นแหล่งชุมชนหนาแน่น เป็นที่รวมสินค้าพื้นเมืองนานาชนิด และสินค้าจากกรุงเทพฯ ต่อมาทางรัฐบาลได้พิจารณาย้ายที่ว่าการอำเภอพลอยแหวนที่ตั้งอยู่ที่ตำบลพลอยแหวน (อยู่ห่างจากตำบลท่าใหม่ประมาณ 6 กิโลเมตร) มาตั้งที่ตำบลท่าใหม่ เมื่อปี พ.ศ. 2450 โดยให้ชื่อที่ว่าการอำเภอแห่งใหม่ว่า “ที่ว่าการอำเภอท่าใหม่” มาจนถึงปัจจุบันนี้ ด้วยความเจริญของตำบลท่าใหม่ที่เจริญขึ้น

ตามลำดับ เป็นผลให้ในปี พ.ศ. 2482 นายปรกรณ์ อังคสุสิงห์ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่ง หัวหน้าแผนกกองควบคุมเทศบาล ได้เป็นผู้ริเริ่มแนะนำให้จัดตั้งเทศบาล โดยติดต่อขอความร่วมมือจาก ขุนพิบูลธนสาร คหบดีของตำบลนี้ ซึ่งต่อมาได้มี พระราชกฤษฎีกายกฐานะท้องถื่นตำบลท่าใหม่ และตำบลยายร้าขึ้นเป็นเทศบาล ขนานนามว่า “เทศบาลตำบลท่าใหม่” จังหวัดจันทบุรี เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2483 คณะผู้บริหารท้องถื่นชุดแรกมี ขุนพิบูลธนสาร เป็นนายกเทศมนตรี คนแรก และกระทรวงมหาดไทยได้ประกาศให้เทศบาลตำบลท่าใหม่ ได้เปลี่ยนแปลงฐานะเป็นเทศบาลเมืองท่าใหม่ ตั้งแต่วันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2555 ตลาดเช้ายังคงตั้งอยู่ เพราะตั้งอยู่ติดกับท่าหน้าที่เอาปลาขึ้นมาจากทะเล เมื่อนำปลาขึ้นท่า ก็เลยขายกันตรงนั้นเลย ตลาดนี้เมื่อเดินเข้าไปจนสุด จะเป็นท่าน้ำใหญ่ อาหารทะเลที่นำมาขึ้นขายที่นี่ก็จะสด ๆ เพราะ ชาวประมงใช้เรือเล็กในการจับ จับได้แล้วก็นำมาขายเลย ต่างจากชาวประมงที่ใช้เรือใหญ่ ออกไปจับปลาไกล ๆ เป็น สัปดาห์ เมื่อจับปลาได้แล้วก็ต้องแช่น้ำแข็งไว้ก่อนที่จะนำมาขาย ของก็จะไม่สดเท่าเรือประมงขนาดเล็กแบบนี้ ชุมชนตลาด ท่าใหม่ เป็นย่านการค้าและที่อยู่อาศัยดั้งเดิมซึ่งมีความเป็นเอกลักษณ์ มีคุณค่ามรดกวัฒนธรรมและมีความหมายต่อ ผู้อยู่อาศัยในชุมชน ย่านที่อยู่อาศัยดั้งเดิมนี้มีวิวัฒนาการมาเป็นเวลานานหลายสิบปี มีสิ่งก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมที่ สวยงามโดดเด่น อีกทั้งยังมีวิถีชีวิต มีประเพณีที่สืบทอดต่อเนื่องกันมานาน ซึ่งมีสวนส่งเสริมเอกลักษณ์และนำมาซึ่งความ ภาควิมิใจของเมือง ปัจจุบันย่านชุมชนตลาดท่าใหม่ ยังคงบทบาทสำคัญในด้านการรองรับที่อยู่อาศัยและเป็นศูนย์กลาง ด้านเศรษฐกิจ เป็นพื้นที่ที่ทำให้เมืองมีเอกลักษณ์ด้วยความแตกต่างของลักษณะสถาปัตยกรรม การตั้งถิ่นฐาน และวิถีชีวิต นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรม ซึ่งอาจมีผลในด้านการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเมือง อีกด้วย ปัจจุบันชุมชนมีอาคารที่เป็นเรือนค้าขายเก่าแก่มากมายที่ก่อสร้างจากภูมิปัญญาชาวบ้าน แสดงออกถึงวิถีชีวิต และความคิดของคนที่อยู่ในท้องถื่น โดยใช้เทคโนโลยีการก่อสร้างและทรัพยากรที่หาได้ในท้องถื่นนั้น ๆ ตามยุคสมัยต่าง ๆ ซึ่งอาจเรียกอาคารเหล่านี้ว่า “สถาปัตยกรรมพื้นถื่น (Vernacular Architecture)” อันเป็นมรดกสำคัญของชุมชนและ เป็นทรัพยากรหลักในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม อาคารดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นอาคารไม้ อยู่ในสภาพ เสื่อมโทรมไปตามกาลเวลา รวมทั้งมีกระแสนการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสภาพสังคม ที่ไม่เห็นความสำคัญของ อาคารเก่าที่เป็นภูมิปัญญาท้องถื่น มีแนวโน้มของการรื้อถอน การทำลาย อาคารไม้เก่า มากขึ้นทุก ๆ ปี

หากไม่มีการเก็บข้อมูลในเชิงวิชาการทางด้านสถาปัตยกรรมไว้แล้วนั้น มีความเสี่ยงต่อการรื้อถอน หรือ มี การทำลายอาคารเก่าที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไป โดยปราศจากความเข้าใจ ความตระหนักในเรื่องมรดกทางสถาปัตยกรรม เพื่อเป็นการกระตุ้นจิตสำนึกในการอนุรักษ์และเห็นคุณค่าต่อรากเหง้าของวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมท้องถื่น อันจะนำมา ซึ่งการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการ พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จะช่วยรักษามรดกสำคัญและทรัพยากรในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนไว้ได้ โครงการวิจัยการจัดทำแผนที่มรดกสถาปัตยกรรมพื้นถื่น ชุมชนท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี เป็นการศึกษารูปแบบ สถาปัตยกรรมพื้นถื่น เป็นการเก็บข้อมูลเป็นหลักฐานในแง่ของสถาปัตยกรรม ที่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของ สถานที่ที่มีความสำคัญ และพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชุมชน เพื่อรักษาไว้ซึ่ง เอกลักษณ์ ศิลปวัฒนธรรมของชาติสืบไป

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อจัดระบบข้อมูล จัดทำบัญชีภาพ อาคารที่มีคุณค่า แหล่งมรดกทางสถาปัตยกรรม มรดกทางวัฒนธรรม ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนและบันทึกให้เป็นเอกสารท้องถื่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำไปใช้อ้างอิงร่วมกัน ทั้ง ในเรื่องการบริหารจัดการด้านการอนุรักษ์หรือการฟื้นฟูอาคารที่มีคุณค่าในชุมชน
2. เพื่อจัดทำแผนที่มรดกทางสถาปัตยกรรมพื้นถื่น ในรูปแบบเอกสารและข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์
3. เพื่อนำข้อมูลแผนที่มรดกวัฒนธรรมเผยแพร่ทางด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว ประเภทการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมของจังหวัด

2. วิธีการดำเนินการวิจัย

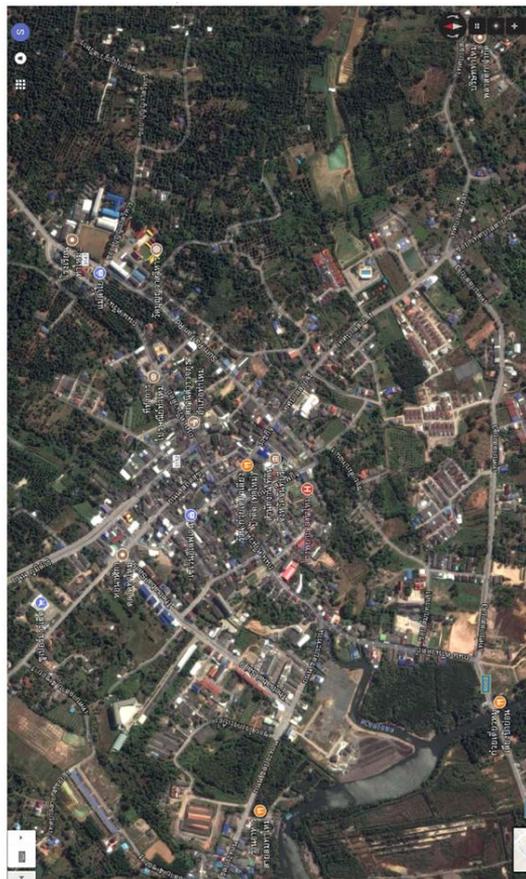
การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบสังเกตอย่างมีส่วนร่วม เน้นการค้นหาคำรู้ที่เป็นความจริง ที่ปรากฏจากหลักฐาน ที่เป็นรากเหง้าความรู้ทางปัญญาที่เป็นต้นน้ำ ใช้การสนทนาด้วยการสัมภาษณ์จากผู้รู้ทางด้านอาคาร ประวัติความเป็นมาของชุมชน ก่อนจะทำการสนทนา สัมภาษณ์ พูดคุย ถ่ายภาพ ทางคณะผู้วิจัยได้ขออนุญาตด้วยวาจา ในความยินยอมให้ถ่ายภาพ พูดคุย สัมภาษณ์ ด้วยการอนุญาต พักหน้า การแสดงออกด้วยความเต็มใจ มีจิตอาสา จึงเริ่มสนทนา พูดคุยกับเจ้าของบ้าน ถ่ายภาพ บันทึกภาพ สสำรวจทางด้านสถาปัตยกรรม การรังวัด ซึ่งได้แก่ข้อมูลทางด้านอาคาร พักอาศัย การประกอบอาชีพ จำนวนผู้อยู่อาศัยในครอบครัว

2.1 ประชากรตัวอย่าง

อาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม มีองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่า และมีลักษณะที่โดดเด่น มีความชัดเจนในเรื่ององค์ประกอบอาคารและมีคุณค่าในการอนุรักษ์เพื่อให้ได้รายละเอียดทางสถาปัตยกรรมโดยมีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้ 1. ผู้อยู่อาศัยเป็นเจ้าของบ้านหรือทายาทเจ้าของบ้าน 2. มีความต่อเนื่องของการครอบครอง 3. ลักษณะทางกายภาพของบ้านมีคุณลักษณะของเรือนพื้นถิ่น 4. วัสดุกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมท้องถิ่น 5. มีองค์ประกอบอื่น ๆ ในผังบริเวณที่ให้เอกลักษณ์ของท้องถิ่น

2.2 การกำหนดพื้นที่

ชุมชนท่าใหม่ อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี



ภาพที่ 1 แสดงแผนที่ตั้งชุมชนท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี

ที่มา : http://www.ezymaps.com/view_detail.php?getPID=30444&permalink=y&Browser=Chrome

สืบค้นข้อมูลออนไลน์เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2558



ภาพที่ 2 แสดงแนวคิดในการวิจัย

3. ผลการศึกษาและอภิปรายผล

คุณค่าและความสำคัญของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น รูปแบบสถาปัตยกรรม ชุมชนท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี ใช้แนวทางของ กฎบัตรบูรา (The Burra Charter) ในการพิจารณา โดยคุณค่าและความสำคัญของย่านชุมชน มีดังนี้ คือ

1. คุณค่าทางศิลปกรรม (Artistic Value) ของย่านชุมชน อยู่ที่ความสวยงามของลวดลายฉลุไม้ และการตกแต่งของเรือนแถวไม้ ที่ยังคงรักษาสภาพดั้งเดิมไว้ได้

2. คุณค่าทางสถาปัตยกรรม (Architectural Value) ของย่านชุมชนดั้งเดิมอยู่ที่เรือนแถวไม้จำนวนมากที่มีรูปทรงและโครงสร้างอาคารที่สวยงาม มีลักษณะเฉพาะ เป็นเรือนแถวไม้ที่ยังคงรักษาสภาพและคุณค่าทางเศรษฐกิจ ซึ่งเรือนแถวไม้เหล่านี้สามารถนำมาปรับเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยสนองความต้องการของผู้ใช้สอยในอนาคตได้

3. คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ (Historic Value) ของย่านชุมชนดั้งเดิมในฐานะที่เป็นพื้นที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาและการพัฒนาการของเมืองมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และยังคงสามารถรักษาหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หรือบุคคลสำคัญของเมืองไว้ได้

4. คุณค่าทางการศึกษาวิจัย (Research Value) ของย่านชุมชนดั้งเดิมซึ่งสามารถใช้เป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษาในอนาคตได้ เช่น การศึกษาด้านประวัติความเป็นมา โบราณคดี และสถาปัตยกรรมของเมือง แหล่งธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของพื้นที่ หรือแหล่งประวัติศาสตร์ซึ่งหมายถึงบริเวณที่ปัจจุบันอาจไม่หลงเหลือหลักฐานทางกายภาพ แต่ในทางประวัติศาสตร์นั้นได้เกิดเหตุการณ์สำคัญมาก่อน

5. คุณค่าทางด้านสังคม (Social Value) ของย่านชุมชนดั้งเดิมในฐานะที่เป็นพื้นที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับระเบียบประเพณี วัฒนธรรม กิจกรรมทางสังคม และวิถีการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ยังรักษาความเป็นย่านชุมชนที่มีความสำคัญต่อเนื่องจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน

รูปแบบและองค์ประกอบของอาคารพื้นถิ่นในเชิงสถาปัตยกรรมจากการสำรวจรูปแบบการตั้งถิ่นฐานและลักษณะทางสถาปัตยกรรมของชุมชนท่าใหม่ พบว่ามีอาคารที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่า จำนวน 25 ชุด โดยอาคารส่วนใหญ่อยู่ในแนวถนนศรีนวัตติ์ ถนนคาทอลิก

รายละเอียดทางสถาปัตยกรรม

ประเภทอาคารในชุมชน

อาคารเรือนแถวไม้ชั้นเดียว ที่ยังคงสภาพเดิมในเรื่องของวัสดุอาคาร ใช้บานเฟี้ยม และ หลังคาสังกะสี

อาคารเรือนแถวไม้สองชั้น

เป็นกลุ่มอาคารที่คงลักษณะดั้งเดิม มีการปรับเปลี่ยนวัสดุบ้างบางส่วน หลังคามุงสังกะสี ทรงปั้นหยา และทรงจั่ว

อาคารเรือนแถวเดี่ยว

รูปแบบสถาปัตยกรรมเขตร้อน ที่ยังคงรูปแบบมีช่องแสง และเพื่อใช้ระบายอากาศ มีชายคายื่นยาวเพื่อป้องกันแสงแดด

ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคารพักอาศัย อาคารเรือนค้าขาย กับความเป็นอยู่ของชุมชนและวิถีชีวิตและวัฒนธรรมในท้องถิ่น

ส่วนเรื่ององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม ในเรื่องของ ช่องแสง ช่องระบายอากาศ เป็นลักษณะของสถาปัตยกรรมเขตร้อน ที่มีลวดลายสวยงาม บานเฟี้ยม ผนังไม้แนวตั้ง

ประวัติ บัญชีรูปภาพและแผนที่ของอาคารที่มีคุณค่าย่านชุมชนท่าใหม่

จากการสำรวจอาคารที่มีคุณค่าอาคารที่มีคุณค่าย่านชุมชนท่าใหม่ มีอาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม โดยอาคารส่วนใหญ่เป็นอาคารเรือนแถวไม้ เรือนค้าขาย ใช้สำหรับการอยู่อาศัยและประกอบอาชีพค้าขาย โดยยังคงรูปแบบของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นดั้งเดิม การตั้งถิ่นฐานโครงสร้างของหมู่บ้าน เป็นแบบการรวมกลุ่มตามกลุ่มชาติพันธุ์ ที่เป็นโครงสร้างผังเมืองแบบศูนย์กลาง มีศาสนสถานตามกลุ่มเชื้อชาติ ได้แก่ กลุ่มคนจีนมีศาลเจ้า กลุ่มคริสต์ศาสนิกชนมีโบสถ์คริสต์ ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงกลุ่มชาติพันธุ์ ที่ยังคงสืบทอดประเพณี วัฒนธรรม

4. สรุป

การจัดทำแผนที่มรดกสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ชุมชนท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี เป็นการวิจัยเชิงสำรวจทางสถาปัตยกรรม เพื่อจัดทำบัญชีภาพอาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชน กระบวนการขั้นตอนการทำงานเป็นการสำรวจเชิงกายภาพ ผลของการศึกษา พบว่า คุณค่าเชิงภูมิทัศน์ธรรมชาติ ภูมิทัศน์เมืองและคุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ การตั้งถิ่นฐานของชุมชน เป็นพื้นที่ที่เคยเป็นจุดที่มีอาชีพค้าขายของป่า และอาชีพประมง เกิดขึ้นเป็นชุมชนและตลาด การใช้สอยเป็นที่อยู่อาศัยมาตั้งแต่อดีต มีการอยู่อาศัยสืบทอดมาจากรุ่นบรรพบุรุษ ผู้คนในชุมชนจึงสนิทสนมกัน โดยเฉพาะผู้สูงอายุ ดังนั้นคุณค่าในเชิงประวัติศาสตร์ของพื้นที่จึงมีสูง รูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีอยู่ในพื้นที่ประกอบไปด้วย 4 รูปแบบ คือ เรือนแถวไม้ เรือนแถวไม้และคอนกรีต เรือนแถวคอนกรีต บ้านเดี่ยว องค์กรประกอบทางสถาปัตยกรรม มีความสวยงามของลวดลายช่องระบายนอากาศเหนือช่องประตู คุณค่าทางสังคมในพื้นที่ เป็นวิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีน มีศาสนสถาน ศาลเจ้า วัดไทย และโบสถ์คริสต์ ปัจจุบันการอนุรักษ์ประเภทชุมชนประวัติศาสตร์ได้รับความสนใจมากขึ้น สามารถนำรูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่า องค์กรประกอบทางสถาปัตยกรรม อาคารที่มีคุณค่า นำมาสร้างมูลค่าเพิ่มในเชิงพาณิชย์ เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน สามารถต่อยอดในการปรับปรุงอาคารพักอาศัยที่มีคุณค่าให้คงอยู่โดยเฉพาะลักษณะทางอาคารที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบร้อนชื้น การปรับภูมิทัศน์ของชุมชน เพื่อรักษามรดกทางวัฒนธรรม สร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวให้กับชุมชนในอนาคต



ภาพที่ 3 แสดงตำแหน่งอาคารที่มีคุณค่าชุมชนท่าใหม่
ที่มา : ทีมวิจัย



ภาพที่ 6 แสดงทางสถาปัตยกรรมแบบร้อนชื้น

ที่มา : ทีมวิจัย วันที่ 24 ธันวาคม 2560

5. กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัย เรื่อง การจัดทำแผนที่มรดกสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ชุมชนท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี สำเร็จไปได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความกรุณาจากบุคคลหลาย ๆ ท่าน และยังได้รับคำแนะนำ ข้อเสนอแนะจากอาจารย์ปริญญา ชูแก้ว ที่ปรึกษาโครงการวิจัยในการเรื่องการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน ได้ให้แง่คิดในเรื่องมุมมองของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และกระบวนการทำงานชุมชนเป็นอย่างมาก

งานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ทางคณะผู้วิจัยได้รับความกรุณา และการสนับสนุนจากหลาย ๆ ฝ่าย ผู้นำชุมชน ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชน คณะกรรมการชุมชน รวมทั้งนักศึกษาสาขาวิชาเทคโนโลยีสถาปัตยกรรม วิทยาเขต อุเทนถวาย ที่เข้าร่วมทำการสำรวจภาคสนามในงานวิจัยชิ้นนี้ได้แก่ นายอนุชิต นฤมิตชิตนันท์, นายภูริเดช อุดมศรีโยธิน, นายปริญญา คงเจริญ, นายรินทร์ พินเอี่ยม, นายฤทธิชา สังข์โชติ, นางสาวสินิทธา จันทร์ตายอด, นายสมภพ เพ็รชนะ, นางสาวอาภรณ์ทิพย์ อันทองคำ นายรัตณรงค์ ปลอดใหม่, นางสาวยาดา ศรีชมพู และ จำไทพงศธร ใจกล้า

6. เอกสารอ้างอิง

- Kanchanatthiti, P. 2009. **Conservation of architecture and community**. Department of Architecture, Chulalongkorn University.
- Koksanthia, M. 1987. **Notes on the problem of preserving ancient sites of the Archaeological Division**. Documents for the seminar on preserving ancient monuments as academic evidence (August 6-7, 1987). Silpakorn University, Bangkok.
- Liaorungruang, W. 2009. **Conservation and management of cultural heritage**. Charoenwit Publishing House, Bangkok.
- Perapatanakul, P. 2016. **Cultural landscape atlas and vernacular architecture at Chak Ngaeo community, Chonburi province**. The research of Rajamangala University of Technology Tawan-ok, Uthenthawai Campus, Bangkok.
- Rattanachaiyanon, R. 2006. **Two Decades of Thai Ikomos: Cultural Heritage Conservation, Path to Thailand Charter**. Amarin Printing and Publishing, Bangkok.

(Received: 6/Oct/2020, Revised: 23/Jun/2021, Accepted: 25/Jun/2021)